

מחלוקת רבא ורב נחמן

בסכין של עבודה זרה

(ח.)

צבי ישי

“אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוא סכין של עבודת כוכבים מותר לשחוט בה, ואסור לחתוך בה בשר”

רב נחמן¹ פסק, שמותר לשחוט בסכין שהשתמשו בה לעבודה זרה. לעומת זאת, אסור לחתוך איתה בשר לחלקים. רב נחמן מתיר לשחוט בהמה בסכין של עבודה זרה, למרות שאסור ליהנות מעבודה זרה והאביזרים המשמשים לעבודתה. לשיטתו, כששוחטים בהמה עם סכין, לא נהנים ממנה. בניגוד לכך, הוא אוסר לחלק בשר לנתחים עם סכין זו.

ניתן להסביר את דברי רב נחמן, כשלעצמם. רב נחמן סובר, שבשחיטה קיים משהו מעבר לחיתוך רגיל. לשם השחיטה צריך להשתמש בסכין, אך ההנאה מהשחיטה היא השינוי במעמדה של הבהמה, והתרת הבשר לאכילה. היתר זה נובע מציווי התורה, ומקיום מצוות השחיטה על כל פרטיה. השימוש בסכין הוא הכרחי בדרך, אבל ההנאה אינה עצם החיתוך עם הסכין. ההנאה נובעת מכך, שבסופו של דבר הבשר הותר לאכילה. בניגוד לכך פוסק רב נחמן, שאסור לחתוך לחלקים גוש בשר בעזרת סכין של עבודה זרה. במקרה זה ההנאה נובעת, מפירוק הבשר בעזרת הסכין. כלומר, ההנאה נגרמת מעצם השימוש בסכין, ולכן אסור לחתוך בה.

הסוגיה נותנת טעם לדברי רב נחמן²: “מותר לשחוט בה - מקלקל הוא, ואסור לחתוך בשר - מתקן הוא”. כלומר, מותר לשחוט עם סכין של עבודה זרה, כי השחיטה היא קלקול. לכן אין

¹ הכוונה כאן לפסיקת רבה בר אבוא, שאותה אומר רב נחמן משמו, וכן בהמשך. כדי שלא לסבך ביניהם, נדבר על רב נחמן מוסר השמועה, במקום על בעליה.
² ייתכן, שמשפט זה הוא המשך דברי רב נחמן בעצמו. בגמרא כתובות מילים אלו כרצף ישיר לדברי רב נחמן.

בשחיטה הנאה, ומותר להשתמש לצורך השחיטה בסכין האסורה בהנאה. חתיכת בשר בעזרת סכין - אסורה, כי נהנים מהסכין.
רש"י מסביר³,

“שבחייה היו דמיה מרובים... שבחייה היא עומדת לג' דברים: “לגדל ולדות ולחרישה ולאכילה”.

לדעת רש"י, השחיטה מקלקלת את ערכה הכספי של הבהמה. בחייה ניתן גם לגדל ממנה ולדות, ולחרוש איתה. אחרי ששחטו אותה, ניתן רק לאכול אותה, והצטמצמה יכולת הבחירה. ממילא לאחר השחיטה שוויה יקטן.
רבא מעיר על דברי רב נחמן:

“פעמים שהשוחט אסור - במסוכנת, ומחתך מותר - באטמי דקיימין לקורבנא”.

כלומר, יש מצבים, שבהם אסור לשחוט בסכין של עבודה זרה. למשל אסור לשחוט בהמה, שעומדת למות. שחיטת בהמה כזו היא רווח, כי היא תמות, אם לא ישחטו אותה⁴. כמו כן, יש מצבים שבהם מותר לחתוך בשר עם סכין זו. מותר לחתוך איתה נתחים של בשר, שעומדים להישלח למתנה⁵. רוצים לשלוח אותם גדולים ויפים, ואם חותכים אותם זה הפסד, ולכן מותר.

לדעת רבא, צריך לחלק בין מצבים שונים. בזמנים, שבהם נהנים מהשחיטה אסור לשחוט עם הסכין. בהזדמנויות, שבהן חיתוך הבשר לא גורם להנאה, מותר לחתוך עם הסכין.

נראה לומר, שרבא מפרש את דברי רב נחמן, ומדבר על מקרים אחרים מהמקרים בהם עסק רב נחמן. בכל זאת, ניתן לראות את דבריהם כמחלוקת, משום שרב נחמן בחר לעסוק בשחיטה ובחתיכת בשר באופן כולל, למרות שיכול היה לחלק בעצמו בין המקרים השונים. לכן נראה, שיש בדברי רב נחמן אמירה בפני עצמה, השונה מדבריו של רבא. ננסה לתת ביאור למחלוקת רב נחמן בשם רבה בר אבוא ורבא. רב נחמן ורבא חולקים מה נחשב לקלקול, ומה נחשב לתיקון.

לדעת רב נחמן, קלקול הוא דבר אובייקטיבי. אם אדם לוקח ספר, וקורע אותו, הוא קלקל אותו. קלקול זה אינו נובע מכך, שערכו הכלכלי של הספר ירד, או שבעל הספר נפגע מכך. יכול להיות, שייקחו את דפי הספר הקרוע ויכינו מהם משהו,

³ ד"ה: מקלקל הוא.

⁴ רש"י ד"ה: במסוכנת.

⁵ שם ד"ה: באטמי דקיימי לקורבנא.

ביארנו את מחלוקת רב נחמן בשם רבה בר אבוח ורבא. למסקנה יוצא שרב נחמן סובר שקלקול ותיקון נמדדים לפי האובייקט. כלומר, האם החפץ עצמו קולקל או תוקן. האם הוא נפגע בעצמו, או שמצבו השתפר. לעומתו, רבא סובר שהם נמדדים בצורה סובייקטיבית. כלומר, אם החפץ עומד בציפיות וברצונות בעליו ממנו, זה אומר שהוא מתוקן, ואם החפץ נפגע בעיני בעליו, זה אומר שהוא קולקל.

שווה יותר מאשר הספר. בכל זאת, הספר התקלקל. בדומה לכך, גם תיקון נקבע על פי החפץ, שאותו מתקנים. אם היה שולחן שבור, וחברו את חלקיו, אז תקנו אותו. ייתכן, שהיו יכולים להשתמש בגזרי העצים שלו להדלקת אש, ולהציל אדם, שקפא מקור. בכל זאת, חיבור החלקים הוא תיקון לשולחן.

מתפיסה זו נובעים דבריו לגבי שימוש בסכין של עבודה זרה. שחיטה הורגת את הבהמה. היא הורסת, ולכן היא קלקול. למרות שאחרי השחיטה כבר יכולים לאכול את בשרה, השחיטה פגעה והזיקה לבהמה עצמה, ולכן היא נחשבת לקלקול. חתיכת בשר עם סכין מיטיבה עם הבשר, שכן עכשיו הוא מפורק לחלקים קטנים ונוחים, ומוכן לענייניו. אמנם זה נראה שהזיקו לו, אך במקרה זה החיתוך מועיל לבשר ולמטרתו, ויהיה נוח לבשל אותו. כמו למשל חבילת עוגיות, שנוצרו מחוברות, שהפרדתן אחת מחברתה מועילה להן.

רבא סובר, שקלקול הוא עניין סובייקטיבי. למשל, אם בעל חפץ כלשהו מעדיף מסיבה כלשהי, שרכושו ישבר, אז השבירה תהיה תיקון לחפץ. סיבה זו יכולה להיות רווח ממוני שהוא יפיק מכך שהחפץ ישבר, או שהוא רוצה להשתמש בו לעניין מיוחד, ולשם כך הוא צריך לשברו. המדד לתיקון, הוא רצונותיו וצרכיו האישיים של בעל החפץ. כמו כן, קלקול נמדד על פי בעלי החפץ. לדוגמא, חבורה של ילדים, שעושים מדורה בל"ג בעומר, מעדיפים שיהיו להם קרשים בודדים, כדי שיהיה קל יותר להקים את המדורה. אם מישהו יבנה מהעצים שלהם כסא, זה יחשב לקלקול, כי הם מעדיפים, שהקרשים יישארו בנפרד.

משום כך אומר רבא את דבריו על סכין של עבודה זרה. רבא אוסר לשחוט בהמה מסוכנת, כי הבעלים מרוויחים משחיטתה. מבחינה סובייקטיבית, האינטרס של הבעלים הוא, שהבהמה תישחט; אחרת היא תמות, והם יפסידו אף את אכילת בשרה. מכיוון שהבעלים מעדיפים, שהבהמה תהיה שחווטה, שחיטת הבהמה נחשבת לתיקון. מאותה סיבה הוא מתיר לחתוך איברים, שעומדים להישלח לדורון. מבחינת הבעלים רצוי, שהנתחים יישארו שלמים. לכן, חתיכתם תחשב כקלקול. במקרה זה הסובייקטיביות מודגשת במיוחד. ייתכן, שערכם הממוני של הנתחים יעלה, אם יחתכו אותם. למרות זאת, בגלל שהבעלים רוצים במקרה הספציפי הזה לעשות בהם שימוש מיוחד, חתיכת האיברים נחשבת לקלקול.